

slo/context vo

Over een doordacht curriculum voor voortgezet onderwijs / nummer 23 / juni 2023

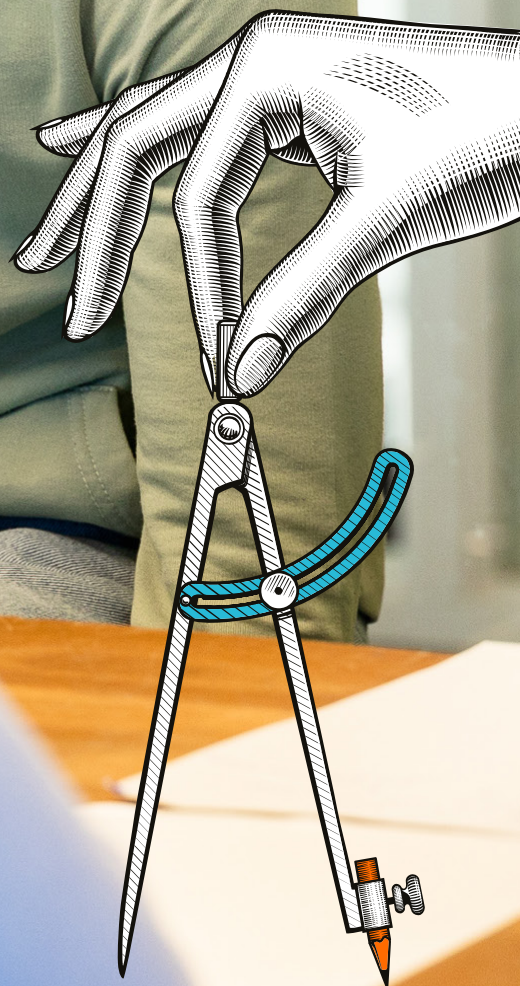
IN HET NIEUWE SCHOOLJAAR AAN DE SLAG MET HET CURRICULUM

Achtergronden, voorbeelden
en praktische tips

Actualisatie examenprogramma's

**Praktijkgericht programma
havo in ontwikkeling**

**Bepaal je visie op
burgerschapsonderwijs**

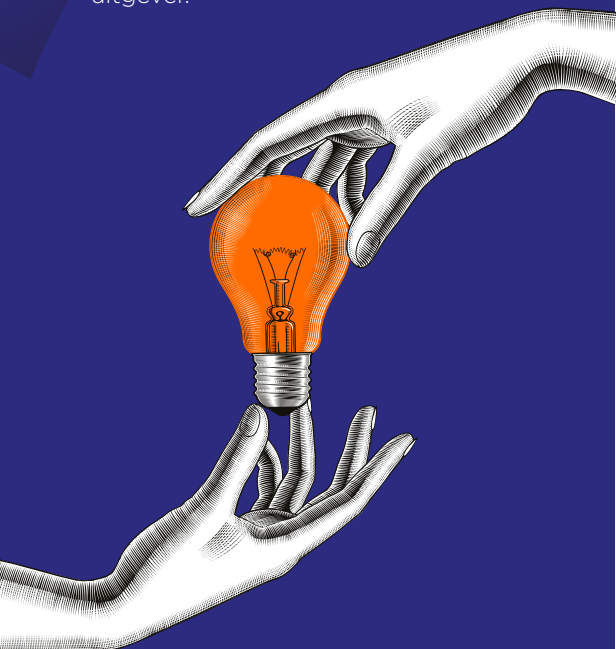

SLO Context is een uitgave van SLO.

ISSN 1878-7339

© SLO, Amersfoort, 2023

Gehele of gedeeltelijke overname van onderdelen uit dit magazine is alleen toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Redactie: Maike Krommendijk, Lynette Reinders, Danielle Frek, Tara Wierda en Ingeborg van Honschooten.

Eindredactie: Esther Alberts

Opmaak: Anne Floor Mensink

Fotografie cover: Barbra Verbij

Druk: Drukkerij Roelofs

Met dank aan: Nienke Nieveen, Heleen van Schoubroeck, Mara Rooijmans, Remco Pijpers, Milena Spaan, Ger van Mossel, Christiaan van Arkel, Norman Kuyper.

Bezoekadres

Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres

Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40

E info@slo.nl

W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)

 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)

 [SLO.expertisecentrum](https://www.facebook.com/SLO.expertisecentrum)

Inhoud

- 4** Curriculumontwikkeling op school
- 7** Uitgelicht
- 8** Aan de slag met basisvaardigheden
- 10** Actualisatie examenprogramma's
- 14** Burgerschap op school
- 16** Digitale geletterdheid in het curriculum
- 19** Wat beweegt de leerling?
- 20** Praktijkgericht programma havo in ontwikkeling

Voorwoord

JE EIGEN (LEER)PLAN TREKKEN

De sprint naar de zomervakantie is in volle gang. De examens zijn nagekeken en de laatste toetsweek komt eraan. Nog een aantal sollicitatiegesprekken voor een nieuwe collega, de laatste docentenvergadering en dan... vakantie!

In deze drukke periode voor de zomer maken veel schoolteams alweer plannen voor volgend schooljaar. Wat gaan we aankomend schooljaar anders doen, welke prioriteiten stellen we onszelf?

Het curriculum kan je daarbij helpen. Want het curriculum is eigenlijk niets meer of minder dan een plan voor het leren. Bij SLO houden we ons dagelijks bezig met de kerndoelen en examenprogramma's. Als leraar op school heb je behoorlijk wat ruimte om hier zelf invulling aan te geven. We helpen je graag om samen met je collega's je eigen (leer)plan te trekken.

Met deze SLO Context willen we je graag inspireren om hiermee aan de slag te gaan. Zo lees je in dit nummer over de nieuwe leergebieden burgerschap en digitale geletterdheid. We informeren je over de nieuwe examenprogramma's, die we samen met leraren maken. Het verbeteren van de resultaten in Nederlands en wiskunde krijgt nu veel aandacht, maar waar begin je dan eigenlijk? We hopen dat je door het lezen van de verhalen ideeën krijgt voor jullie (leer)plannen op school.

Maar eerst: uitrusten en nieuwe energie opdoen. Namens al onze collega's wens ik je alvast een heel fijne zomer toe!

Sanne Tromp
Directeur Kennis en Innovatie

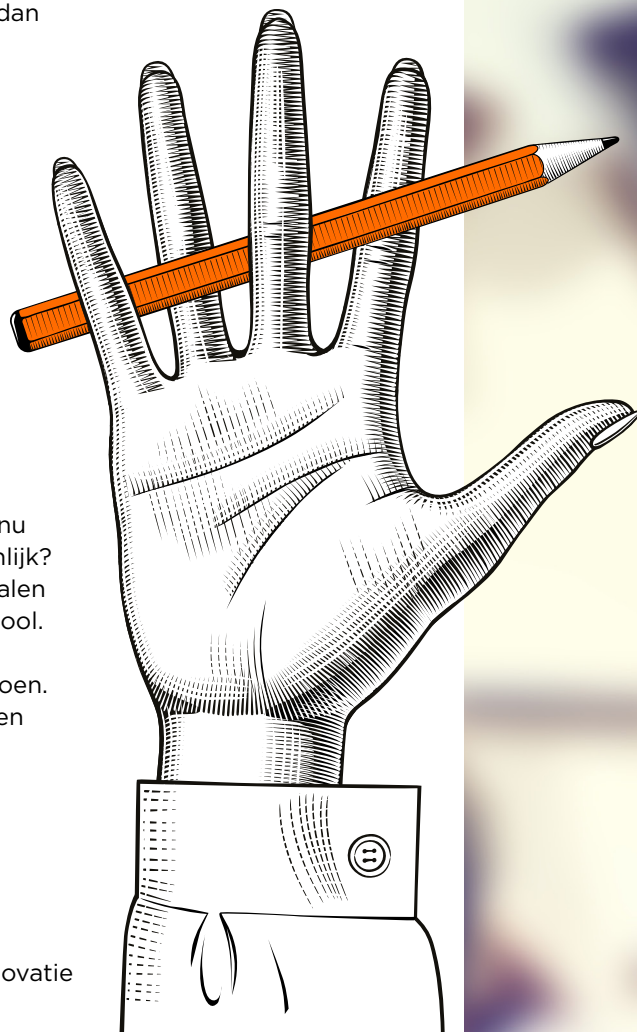

Foto: Shutterstock

Tekst: Brigitte Bloem

/ ‘Stilstaan is geen optie in het onderwijs’

CURRICULUMONTWIKKELING OP SCHOOL

Het curriculum wordt vaak alleen gezien als de landelijke kerndoelen en eindtermen of als de methode. Maar in de praktijk omvat een curriculum veel meer dan dat. Scholen kunnen zelf invulling geven aan hun schoolcurriculum. Ze doen dit binnen de kaders van het landelijk curriculum en op basis van de eigen ambities voor hun leerlingen en hun visie op het onderwijs. In het ideale geval is dit een gezamenlijk proces, waaraan leraren en schoolleiders deelnemen. Samen met je team een constructief curriculumgesprek voeren is een niet te onderschatten opgave. Het vraagt bereidheid en vakmanschap van leraren, expertise en leiderschap op het gebied van schooleigen curriculumontwikkeling en tijd en middelen om hier structureel ruimte voor te maken.

Curriculumontwikkelaars Geesje van Slochteren en Liesbeth Pennewaard van SLO vinden het belangrijk dat leraren en schoolleiders zelf aan het roer staan van de ontwikkeling van het curriculum op hun school. “Curriculumontwikkeling met je team geeft inzicht en creëert betrokkenheid,” zegt Geesje. “Als je je eigenaar voelt van het curriculum, kun je ook flexibeler omgaan met de methoden. Als stuurman of stuurvrouw van je onderwijs ben je in staat aan te sluiten bij waar jouw leerlingen behoefte aan hebben en onderwijs te bieden dat past bij jullie visie en ambitie.” Liesbeth en Geesje noemen het een proces van ‘gezamenlijke betekenisgeving’ (*shared sensemaking*): samen invulling en duiding geven aan de landelijke kaders binnen de schooleigen ambities.

Goed onderwijs

De vertaling van de landelijke kaders naar de context van de school zorgt voor goed onderwijs, stellen beiden. “De tijd die een lerarenteam aan curriculumontwikkeling besteedt, verdient zich altijd terug,” benadrukt Liesbeth. “Omdat je gezamenlijk ontwikkelt, ontstaat er een gedeeld en gedragen curriculum. Het voorkomt ruis en is bovendien bevorderlijk voor de motivatie.” Niet alleen draagt het bij aan de kwaliteit van het onderwijs, ook de structuur wordt uniformer, zegt Liesbeth. “Als het team beter afstemt over het curriculum, heeft dat voor leerlingen ook het voordeel dat er minder verschillen tussen leraren zijn. De werkwijze van leraren wordt eenduidiger, zodat leerlingen beter weten waar ze aan toe zijn.”

In teams die meer over onderwijs praten, krijgen leraren inzicht in de ruimte in het curriculum en versterken ze hun curriculumbekwaamheid. Dat werkt motiverend, merkt Geesje. Dat is ook de ervaring van Liesbeth. “Ik hoor regelmatig van lerarenteams die voor het eerst met curriculumontwikkeling aan de slag zijn gegaan, dat ze weer helemaal enthousiast raken over het leraarschap. De tijd krijgen om met je collega’s over de inhoud te praten, los van de waan van de dag, geeft veel voldoening.”

Doelgerichte keuzes

“Er zijn verschillende curriculumtrajecten. Bijvoorbeeld de overgang naar het werken in leergebieden of naar thematisch werken. Maar ook meer bescheiden manieren, waarbij je kijkt op welke momenten in je lessen je gaat afwijken van de methode,” legt Geesje uit. “Toch doe je bij beiden aan curriculumontwikkeling. In beide gevallen maak je doelgerichte keuzes, waarbij centraal staat wat je met je leerlingen wilt bereiken.”

“Eigenlijk ben je als leraar altijd bezig met je curriculum,” vindt Liesbeth, “of je nu een methode gebruikt of niet. Blijf bewegen, je leerlingenpopulaties veranderen en de wereld om je heen verandert ook. Stilstaan is geen optie in het onderwijs.”

Schoolleiders

Ook voor schoolleiders is het belangrijk na te denken over hoe je vanuit een visie het onderwijs vormgeeft. Weten waar de ruimte zit en hoe die te benutten, zodat het onderwijs passend is voor de leerlingen van je school en je lerarenteam. “Als je curriculumontwikkeling belangrijk

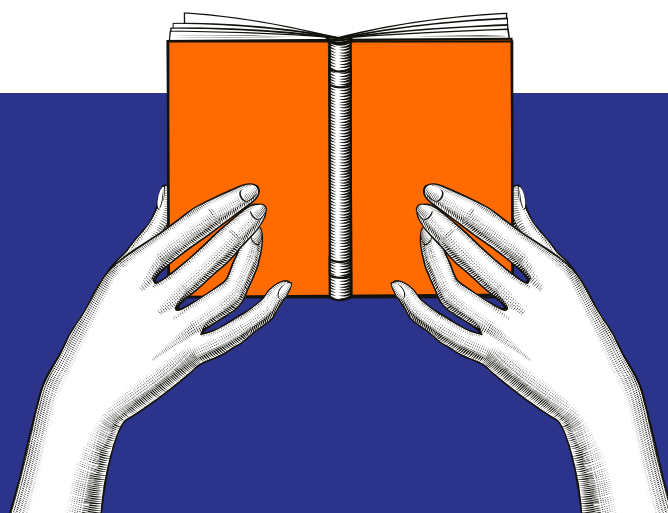
vindt, ruim er dan tijd voor in, maak keuzes en stel prioriteiten”, aldus Geesje. “Dagdelen reserveren ten behoeve van curriculumontwikkeling levert doorgaans meer op dan hier en daar een snipperuurtje.”

Lees verder over curriculumontwikkeling in deze SLO Context en op de website slo.nl/cos. Hier vind je ook een overzicht van de SLO-tools op het gebied van curriculumontwikkeling: teamgidsen, de curriculumwaaier, ontwikkelkaarten, vakinzichtkaarten en kennisclips. »

Het curriculaire spinnenweb

De kern van een curriculum wordt doorgaans bepaald door de doelen en inhouden van het leren. Veranderingen in die kern vragen meestal ook om wijzigingen in andere curriculumonderdelen. Een verhelderende manier om dat te visualiseren is het zogeheten curriculaire spinnenweb (Van den Akker, 2003). Het curriculaire spinnenweb is een belangrijk denkkader in veel professionaliseringstools van SLO, zoals de Teamgids curriculumanalyse. Het curriculaire spinnenweb helpt lerarenteams om in gesprek te gaan over hun curriculum.

De kern en de negen draden van het spinnenweb verwijzen naar de tien onderdelen van het curriculum, die elk gaan over het (plannen van) leren door leerlingen. De visie vormt de centrale, verbindende schakel. De overige onderdelen zijn verbonden met die visie en onderling met elkaar, zodat er sprake is van consistentie. De metafoor van het spinnenweb onderstreept het kwetsbare karakter van een curriculum. Spinnenwebben zijn weliswaar enigszins flexibel, maar dreigen toch te scheuren als er te hard en eenzijdig aan bepaalde draden getrokken wordt zonder dat de andere draden meebewegen.

Nienke Nieveen, hoogleraar Curriculum Design aan de Technische Universiteit Eindhoven over:

De curriculumkluwen ontwarren met het curriculaire spinnenweb

“Curriculumontwikkeling en curriculumherziening zijn mooie en noodzakelijke, maar ook behoorlijk complexe trajecten. Om de kluwen te ontwarren helpt het als je vanuit een aantal perspectieven gaat kijken. De Teamgids curriculumanalyse baseert zich op het curriculaire spinnenweb als gezamenlijk kijkperspectief. Daarmee verklein je de kans aanzienlijk dat je langs elkaar heen praat en krijg je een veel gerichter curriculumgesprek.”

Drie cruciale vragen

“Binnen onze universitaire lerarenopleiding is veel aandacht voor curriculumontwikkeling. We leren de leraren in spe hoe ze hun onderwijs zelf kunnen ontwerpen en herontwerpen. Ook met de scholen in onze regio hebben we intensief contact op het gebied van curriculumontwikkeling. Er gebeurt geweldig veel op de scholen, bijvoorbeeld rondom het inpassen van duurzaamheidsonderwijs in het schoolcurriculum. De Teamgids curriculumanalyse is een hulpmiddel om met je team per onderdeel van het curriculum te analyseren wat er gaande is op je school. Eigenlijk gaat het daarbij om drie cruciale vragen: ‘Wat beogen we, wat doen we daadwerkelijk en wat bereiken we daarmee?’”

Ook bij ontwerpen

“Overigens blijkt de Teamgids curriculumanalyse ook prima te gebruiken als hulpmiddel bij het ontwerpen van nieuwe onderdelen van je curriculum. Binnen onze lerarenopleiding hebben we een groot afsluitend vak Educational design research, waarin studententeams in opdracht van scholen aan curriculumvraagstukken werken. Tijdens de eerste discussies met scholen komt alles voorbij. De studententeams kunnen dan de Teamgids inzetten. Met de werkvormen creëren ze stap voor stap helderheid en krijgen ze de specifieke vragen van de school boven water. Bovendien zet het de teams ook op het spoor van de curriculumonderdelen waaraan zij zullen bijdragen en helpt het hen bij het kritisch kijken of die nieuwe onderdelen goed passen bij de overige onderdelen.”

Geen keurslijf

“Ik vind het belangrijk dat je de werkwijze uit de Teamgids, naar je eigen inzichten kunt inzetten en aanpassen. Het is geen keurslijf, ik zie het meer als een recept dat je naar je hand kunt zetten als je meer ervaring krijgt. Probeer het daarom eerst uit bij een kleiner curriculumvraagstuk in een klein team, voordat je het grootschaliger inzet. Op die manier maak je je de werkwijze eigen en kun je de Teamgids flexibeler inzetten.”

Heleen van Schoubroeck, teamleider Lumen, onderdeel van het Citadel College in Lent/Nijmegen over:

Het stimuleren van curriculumbewustzijn

“Ons innovatieve onderwijsconcept Lumen bestaat inmiddels enkele jaren. Gaandeweg zo’n nieuw onderwijsconcept kom je erachter dat sommige onderdelen anders moeten. Ook leerlingen en ouders gaven aan dat ze dingen anders willen. De Teamgids curriculumanalyse hielp ons tijdens onze studiedag om een begin te maken met de herijking van ons curriculum.”

Alles hangt samen

“Aan de hand van het curriculaire spinnenweb en de werkvormen in de teamgids hebben we met ons team gekeken op welke punten het goed gaat en wat verbetering behoeft. De teamgids geeft je genoeg handvatten om het gesprek met elkaar aan te gaan. Wij vonden het erg prettig om ons hele team daarbij te betrekken. Het stimuleert om verder te kijken dan je eigen vakgebied. Bij een herijking vinden we het bovendien belangrijk dat je, als je één onderdeel gaat veranderen, ook kijkt naar het effect van die verandering op andere onderdelen van het curriculum. De teamgids laat duidelijk zien dat alles met elkaar samenhangt en dat je daar met elkaar keuzes in te maken hebt.”

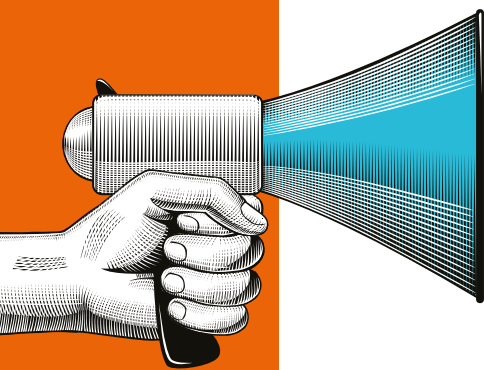
Zoeken naar balans

“Met elkaar zoek je naar balans. Wat moet, wat mag, waar leg je de nadruk op? Voor de vakgebieden heeft iedereen dat wel min of meer voor ogen, maar we willen ook dat persoonlijke en maatschappelijke leerdoelen onderdeel worden van ons curriculum. Omdat alles met elkaar samenhangt en omdat we efficiënter willen werken, willen we meer vakoverstijgend gaan werken. Als je het efficiënt aanvliegt, heb je meer ruimte om eigen kleur en invulling te geven aan thema’s die je als school belangrijk vindt.”

Afwisselende werkvormen

“De werkvormen in de Teamgids zijn afwisselend. Het onderdeel met de mat en de pionnen was handig en confronterend. Je ziet meteen waar iedereen staat. Ik kan me goed voorstellen dat we de sessie met de mat jaarlijks herhalen met leraren die nieuw bij ons op school starten.

Aan het eind van onze studiedag hadden we een concrete to-do-lijst waarmee we verder kunnen. De taken hebben we eerlijk verdeeld over het hele team. Terugkijkend kan ik zeggen dat deze studiedag, waar de Teamgids curriculumanalyse leidend was, heeft bijgedragen aan het curriculumbewustzijn van alle collega’s.”/

Online bijeenkomsten basisvaardigheden

Wat verstaan we precies onder basisvaardigheden? En hoe kun je concreet aan de slag om de basisvaardigheden van jouw leerlingen te versterken? Op dinsdag 26 september en maandag 2 oktober organiseren we van 15:30 tot 17:00 uur een online bijeenkomst over basisvaardigheden voor docenten in het primair en het voortgezet onderwijs. Na een algemene inleiding kun je deelnemen aan een van de deelsessies over taal-Nederlands, rekenen-wiskunde, burgerschap, digitale geletterdheid of samenhang.

Op de hoogte blijven of aanmelden? Houd dan onze agenda in de gaten op:

slo.nl/basisvaardigheden

Foto: Barbra Verbij

Maak kennis met de praktijkgerichte programma's

Voor vmbo (gl/tl) en havo lopen in schooljaar 2023-2024 pilots met ruim 200 scholen. Deze pilotscholen beproeven examenprogramma's voor het praktijkgerichte programma. Het praktijkgerichte programma is een vak waarin leerlingen in de bovenbouw praktische kennis en ervaring opdoen in verschillende werkvelden. Door deze oriëntatie worden ze beter voorbereid op de overstap naar het vervolgonderwijs en maken ze bewustere keuzes.

Meer weten over de praktijkgerichte programma's vmbo (gl/tl)? Kijk op slo.nl/pgp-vmbo

Meer weten over de praktijkgerichte programma's havo? Kijk op slo.nl/pgp-havo

Download de nieuwe handreiking en ontwikkelijn sociale en emotionele vaardigheden

Sociale en emotionele vaardigheden zijn basisvaardigheden voor elk sociaal contact. Structurele aandacht hiervoor komen leerresultaten ten goede. Maar hoe geef je hier aandacht aan op school? In deze handreiking geven we voorbeelden van en tips voor het bevorderen van de sociale en emotionele vaardigheden op school. Ook krijg je achtergrondinformatie en inzicht in hoe deze vaardigheden zich verhouden tot andere vaardigheden die leerlingen nodig hebben. Aanleiding voor deze handreiking is de vernieuwde ontwikkelijn sociale en emotionele vaardigheden.

goslo.nl/3VrMDtE

/ Aan de slag met basisvaardigheden

Het is belangrijk dat alle leerlingen goed leren lezen, schrijven, spreken en rekenen. Hoe kun je in de klas deze basisvaardigheden versterken? ‘Het is altijd maatwerk.’

Foto: Shutterstock

“Zoek naar samenhang binnen en tussen vakken”

Tekst: Femke van den Berg

De media berichten vaak dat leerlingen niet goed presteren bij taal-Nederlands en bij rekenen en wiskunde. Dat beeld klopt niet helemaal. “In werkelijkheid ligt het genuanceerder,” zegt Suzanne Sjoers, curriculumontwikkelaar rekenen en wiskunde bij SLO. “Weliswaar blijkt uit PISA-onderzoek dat de scores van Nederlandse leerlingen sinds 2003 daalden bij wiskunde, maar deze lagen nog altijd ruim boven het internationale gemiddelde. En in 2018 was een lichte stijging te zien. Tegelijkertijd weten we dat toch nog 15 procent van de leerlingen het voortgezet onderwijs onvoldoende gecijferd verlaat.”

Ook bij taal-Nederlands is het beeld genuanceerd, stelt Inge Jansen, curriculumontwikkelaar Nederlands bij SLO. “Leerlingen presteren voldoende op het opzoeken van informatie en kunnen prima de letterlijke betekenis van een tekst weergeven. Ze hebben vooral moeite met diep lezen, waarbij ze bijvoorbeeld de kwaliteit en geloofwaardigheid van een tekst moeten beoordelen. Ook de leesmotivatie is laag, waardoor de leesvaardigheid minder wordt en leerlingen nóg minder gemotiveerd raken om te lezen. Bovendien is de schrijfvaardigheid een zorg.”

Reflectie

Onderwijsminister Wiersma lanceerde vorig jaar een Masterplan Basisvaardigheden. Dit moet ertoe leiden dat leerlingen beter toegerust worden op het gebied van taalvaardigheid en rekenen (plus burgerschap en digitale geletterdheid, de twee andere basisvaardigheden). Hoe rust je als school leerlingen toe? Suzanne en Inge adviseren om niet overhaast te handelen. “Goed onderwijs vraagt om reflectie. Breng eerst de situatie op jouw school in kaart. Niet alleen met toetsgegevens, maar ook met bijvoorbeeld observaties van leraren en gesprekken met leerlingen”, zegt Suzanne. ‘Waar sta je nu? Waar zitten zorgen? Waar wil je naartoe?’

Spinnenweb

Het curriculaire spinnenweb van SLO helpt je om meer zicht te krijgen op de huidige situatie en waar je naartoe wil. Dit model geeft de verschillende onderdelen van het curriculum weer: leerdoelen, leerinhoud, leeractiviteiten, rollen van de leraar, bronnen en materialen, groeperingsvormen, leeromgeving, tijd, toetsing. Inge: “Het spinnenweb helpt je om in te zoomen op wat de school nu al doet, op het gebied van taal-Nederlands, rekenen en wiskunde. Hoe leren leerlingen? Met wie? Wat leren zij?

Welke leermaterialen worden ingezet? Hoeveel tijd besteden we aan de verschillende taalvaardigheden en aan rekenen en wiskunde? Deze analyse biedt input voor het ontwikkelen van je visie en beleid.”

Interventies

De analyse van de huidige situatie maakt duidelijk wat goed gaat en welke verbeterkansen er zijn. De volgende stap is dat je als vakgroep nadenkt over wat je als eerste gaat aanpakken. Bedenk vervolgens welke interventies je inzet. “Dat is altijd maatwerk. De aanpak die je kiest, hangt ook af van de visie van de school,” zegt Suzanne. “Een voorbeeld: stel, dat uit de analyse een probleem blijkt bij rekenvaardigheden in verschillende vakken. Een school die vakoverstijgend werken belangrijk vindt, kan deze rekenvaardigheden versterken via een vakoverstijgend project. Terwijl op een andere school de rekencoördinator per vak ondersteuning biedt.”

Samenhang

Het is belangrijk om in de hele breedte van het lesprogramma aandacht te besteden aan de versterking van basisvaardigheden. “Zoek naar samenhang binnen een vak,” adviseert Inge. “In het taalonderwijs wordt de onderwijstijd niet altijd evenredig verdeeld. Veel aandacht gaat uit naar makkelijk toetsbare onderdelen, zoals spelling, grammatica en woordenschat. Leraren besteden minder tijd aan gesprekken voeren en schrijven. Maar als je leerlingen bijvoorbeeld wilt aanzetten tot diep lezen, moeten zij teksten ook verwerken. Daarvoor heb je rijke interactie nodig. Dus voer gesprekken over teksten. Of laat leerlingen erover schrijven, zodat ze kunnen laten zien wat ze ervan begrepen hebben.”

“We willen het taalbewustzijn vergroten”

Vergroot ook de samenhang tussen verschillende leergebieden. Suzanne: “Nederlands en wiskunde worden voor leerlingen interessanter als ze ermee aan de slag kunnen in een betekenisvolle context.” Ze geeft een voorbeeld. “Geef je bij aardrijkskunde uitleg over legenda’s? Oefen dan ook gelijk met schaalrekenen.”

Teamgids

SLO ontwikkelt momenteel een Teamgids voor basisvaardigheden taal-Nederlands en rekenen en wiskunde. “Daarmee komt het team, aan de hand van het curriculaire spinnenweb, in drie bijeenkomsten tot een onderbouwde analyse om de basisvaardigheden taal-Nederlands, rekenen en wiskunde te versterken,” zegt Inge. Je downloadt de gids straks via het platform Basisvaardigheden (slo.nl/basisvaardigheden). Hier vind je ook andere kennis en handreikingen voor het versterken van basisvaardigheden. /

Kijk voor meer informatie op slo.nl/basisvaardigheden.

In de praktijk

Mara Rooijmans is leraar Nederlands en taalcoördinator van het Stedelijk College Eindhoven. Ze vertelt hoe de school werkt aan het versterken van het taalbewustzijn.

“In leerjaar 1 en 2 nemen we de Cito VAS-toetsen af,” vertelt Mara Rooijmans. Deze laten zien hoe het staat met de kennis en vaardigheden van leerlingen bij rekenen, wiskunde, Nederlands en Engels. “Het blijkt dat onze leerlingen bij Nederlands bij de onderdelen leesvaardigheid en woordenschat lager scoren dan het niveau waarop ze les krijgen. Een belangrijke vraag is hoe we dit kunnen verbeteren, binnen een rijke context en in relatie tot de taalvaardigheden schrijven en mondelinge taal.”

Taalbeleid

Het Stedelijk College Eindhoven heeft een grote instroom van leerlingen uit Oekraïne. “Ook hebben we veel kinderen van migranten en expats op onze school,” zegt Mara. “Zij kunnen ondersteuningslessen volgen om hun Nederlands te verbeteren. Daarnaast vinden we het belangrijk dat alle leraren in hun lessen aandacht hebben voor taal. We werken daarom aan het vergroten van hun taalbewustzijn. Dat doen we onder meer door bijeenkomsten te organiseren en lesideeën te delen in de wekelijkse nieuwsbrief.”

Woordenschat

Mara geeft enkele voorbeelden van hoe leraren aan taal kunnen werken tijdens hun vaklessen. “Bij een biologieles over zoogdieren kan de leraar aandacht besteden aan woordraadstrategieën. Weten leerlingen wat ‘zogen’ betekent? Afbeeldingen van dieren die hun jongen zogen, ondersteunen hun begrip. Bij drama kun je bij een scène over vakantie verschillende talen aan bod laten komen en naar overeenkomsten zoeken. Bij wiskunde kun je bijvoorbeeld het woord ‘algebra’ opschrijven en uitleggen dat dit uit het Arabisch komt.”

Tips

Samen met haar collega-taalcoördinator inventariseert Mara waar de verschillende secties tegenaanlopen als het gaat om het bieden van taalondersteuning in hun lessen. “Vervolgens willen we hun adviezen en hulpmiddelen op maat bieden. Het streven is dat de taalondersteuning leraren niet veel extra tijd kost, maar leerlingen wel veel oplevert.”

Foto: Norbert Waalboer

V.l.n.r. : Aafke Oldenbeuving, Luuk Kampman, Gerdineke van Silfhout

Tekst: René Leverink

/ Actualisatie examenprogramma's

MEER RICHTING, MEER RUIMTE

SLO kreeg van OCW opdracht om van een aantal vakken de examenprogramma's te actualiseren, zodat ze meer aansluiten bij de wereld van nu. De geactualiseerde examenprogramma's geven leraren meer richting en ruimte, zegt Gerdineke van Silfhout, programmamanager actualisatie examenprogramma's bij SLO.

Stand van zaken

Voor de volgende vakken worden de examenprogramma's geactualiseerd: Nederlands, moderne vreemde talen, wiskunde, Friese taal en cultuur, maatschappijleer, natuurwetenschappelijke vakken en klassieke talen.

Ga voor de actuele stand van zaken en voor alle overige informatie naar slo.nl/actualisatie

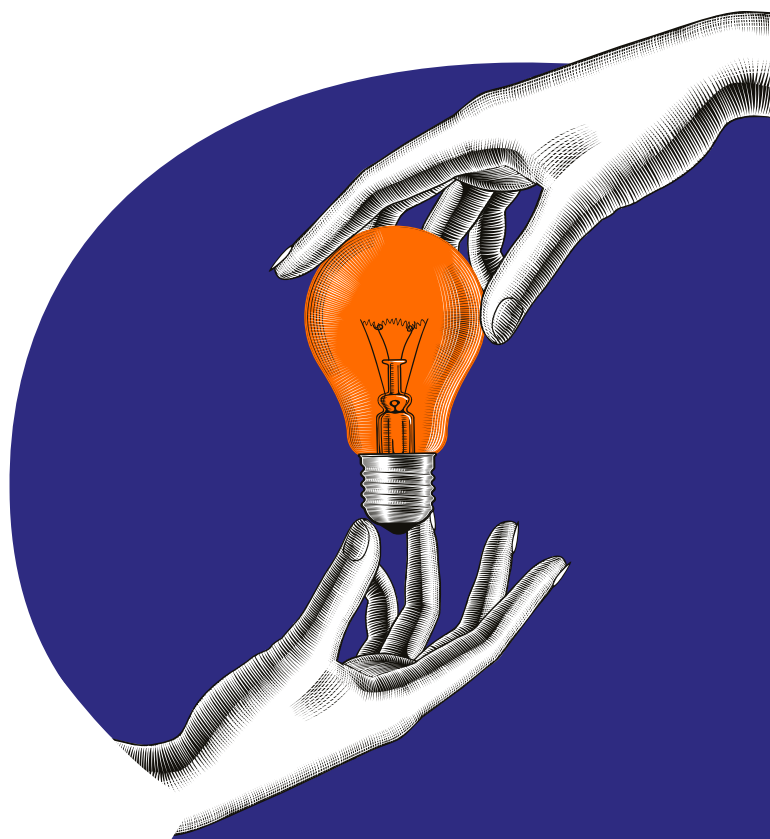
Wat in de huidige examenprogramma's goed is, blijft zeker behouden, aldus Gerdineke Van Silfhout: "We kijken per vak en per schoolsoort of er achterhaalde inhoud is. En we schrijven de eindtermen specifieker op, zodat ze leraren meer richting geven bij het ontwikkelen van hun onderwijs en duidelijk maken waar ruimte is voor eigen inbreng. We werken hierin nauw samen met de onderwijssector. Leraren, vakinhoudelijk experts verbonden aan eerste- en tweede graadsopleidingen, curriculumexperts en procesregisseurs ontwikkelen in afzonderlijke vakvernieuwingscommissies de conceptexamenprogramma's. Elke commissie wordt bijgestaan door een advieskring waarin onderwijsorganisaties, vakverenigingen, lerarenopleidingen en relevante maatschappelijke organisaties zijn vertegenwoordigd. De advieskring geeft feedback op de tussenproducten van de commissies door ze voor te leggen aan hun achterban. Uiteraard worden ook de leerlingen bij de actualisatie van de examenprogramma's betrokken. Daar komen heel interessante bevindingen uit. Zo geven leerlingen aan dat ze meer maatschappelijke en culturele thema's in de vakken willen."

Wat levert een vakvernieuwingscommissie op?

Van elk vak wordt eerst een karakteristiek gemaakt. Wat is de essentie van het vak, welke positie het heeft in de bovenbouw, hoe bouwt het voort op de onderbouw? Het tweede tussenproduct is het raamwerk. Hierin staan de inhoud die in de examenprogramma's op vmbo, havo en vwo aan de orde moeten komen, onderverdeeld in domeinen en subdomeinen. De raamwerken van de verschillende vakken worden met elkaar vergeleken en zoveel mogelijk op elkaar afgestemd. Karakteristiek en raamwerk vormen samen de basis voor het ontwikkelen van de conceptexamenprogramma's. Gerdineke: "Bij het actualiseren kijken we ook naar de doorlopende leerlijn vanuit de onderbouw en de afstemming tussen vmbo, havo en vwo. Daarnaast kijken we naar de afstemming tussen vakken. Neem een onderwerp als duurzaamheid. Dat zit bij verschillende vakken, maar het perspectief is elke keer anders: hetzelfde beschrijven we dan per vak vanuit een eigen perspectief."

Natuurwetenschappelijke vakken

Curriculumontwikkelaar Aafke Oldenbeuving zit namens SLO in de vakvernieuwingscommissie natuurwetenschappelijke vakken: biologie, natuurkunde, NLT, O&O en scheikunde. Het gaat om zeventien examenprogramma's voor vmbo, havo en vwo. "Met name de examenprogramma's vmbo, die uit 1999 stammen, zijn sterk verouderd. Voor havo en vwo geldt dat in mindere mate. Er is bij scheikunde op het vmbo nog sprake van 'zure regen'. Bij biologie komt op het vmbo een belangrijk onderwerp als DNA en de toepassing daarvan in bijvoorbeeld de geneeskunde nog helemaal niet voor. Voor alle vakgebieden zijn burgerschap en digitale geletterdheid belangrijke nieuwe componenten. Denk bij burgerschap aan »

Actualisatie kerndoelen po en onderbouw vo

Ook de kerndoelen primair onderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs worden geactualiseerd en concreter geformuleerd. De leergebieden Nederlands, rekenen en wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid zijn in 2022 gestart. Na de zomer 2023 starten ook de leergebieden mens en natuur, mens en maatschappij, moderne vreemde talen (waaronder Engels), kunst en cultuur en bewegen en sport.

Meer informatie staat op actualisatiekerndoelen.nl

Kijk voor digitale geletterdheid en burgerschap ook elders in dit magazine.

omgaan met maatschappelijke thema's als energietransitie, klimaatverandering, afnemende biodiversiteit en voedselvoorziening. Hier komt natuurwetenschappelijke kennis bij kijken. Ook digitale geletterdheid komt nadrukkelijk aan bod in deze vakken. Hoe zet je computertechnologie in om problemen op te lossen? Hoe betrouwbaar zijn de resultaten van onderzoeken? Hoe moeten we grafieken en tabellen interpreteren?"

"Veel nieuwe mogelijkheden, bijvoorbeeld bij de inrichting van het schoolexamen"

Gaat er veel veranderen voor de leraar? Aafke: "Ik denk dat het wel mee zal vallen. De vakken blijven absoluut herkenbaar. Er zullen vast onderwerpen verdwijnen, maar de vernieuwing zit vooral in de aandacht voor maatschappelijke gevolgen van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen. En dat geeft veel nieuwe mogelijkheden, bijvoorbeeld bij de inrichting van het schoolexamen."

Maatschappijleer en burgerschap

Ook het examenprogramma maatschappijleer wordt geactualiseerd. Aanleiding is de verdere implementatie in de school van burgerschap, dat in de bovenbouw vo voor een belangrijk deel een plek krijgt bij maatschappijleer. Luuk Kampman, SLO-curriculumontwikkelaar: "Dat ligt voor de hand, omdat het in beide gevallen gaat over democratie en samenleving. Dat neemt niet weg dat burgerschap ook bij andere vakken aan bod komt. Vanuit de vakvernieuwingscommissie maatschappijleer kijken we daarom mee bij de actualisatie van andere vakken en onderzoeken we in hoeverre burgerschapshouden daar een plek moeten krijgen."

Bij het programma voor burgerschap gaat het volgens Luuk niet alleen over kennis opdoen over politiek, democratie en staatsinrichting, maar ook over handelen: "Doen, meedoen, solidair zijn, meebeslissen. Dat zijn onderdelen die heel goed ook bij andere vakken aan de orde kunnen komen. Denk aan debatteren bij Nederlands, inlevingsvermogen bij kunst, reflectie op de oudheid bij klassieke talen of statistische geletterdheid bij wiskunde." Los van burgerschap is maatschappijleer volgens Luuk toe aan actualisatie van het examenprogramma: "De laatste herziening is alweer van ruim vijftien jaar geleden. Bij een vak dat zo verweven is met de samenleving raken sommige inhouden snel gedateerd. Zo wordt het begrip multiculturele samenleving tegenwoordig niet meer gebruikt. Het zit hem ook in hoe de tijdgeest veranderd is. Of hoe we aankijken tegen oorlog en vrede."

In het nieuwe examenprogramma maatschappijleer worden de eindtermen concreter geformuleerd. Toch, of juist daardoor, is er voor de leraar meer ruimte voor een eigen inbreng. "Omdat duidelijker is wat er van de leraar gevraagd wordt, dus wat in de eindtermen staat, wordt beter zichtbaar hoeveel ruimte er is voor thema's, werkvormen en actuele bronnen buiten de vastgelegde stof. Zo is er meer houvast voor de inrichting van het schoolexamen." /

/ Wil je op de hoogte blijven van de actualisatie van de kerndoelen en/of examenprogramma's?

SCAN NU DE QR CODE EN MELD JE AAN VOOR ONZE AUTOMATISCHE UPDATES:

actualisatie
kerndoelen

wis

actualisatie
examenprogramma's
wiskunde

ne

actualisatie
examenprogramma's
Nederlands

nwv

actualisatie
examenprogramma's
natuurwetenschappelijke vakken

kt

actualisatie
examenprogramma's
klassieke talen

mvt

actualisatie
examenprogramma's
moderne vreemde talen

fr

actualisatie
examenprogramma's
frieze taal en cultuur

ml

actualisatie
examenprogramma's
maatschappijleer

/ Burgerschap op school

Dat scholen burgerschapsonderwijs moeten bieden, is sinds enkele jaren bij wet geregeld. Toch zoeken veel scholen nog naar manieren om het structureel en betekenisvol een plek in hun aanbod te geven. Curriculumontwikkelaars Luuk Kampman en Johan van Driel van SLO vertellen wat je als school kunt doen.

Foto: Shutterstock

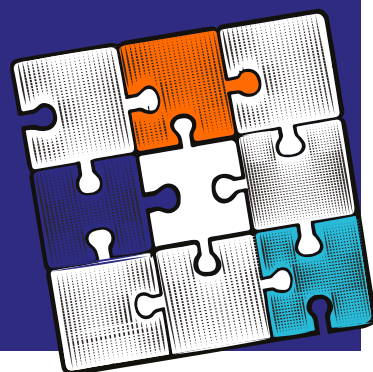
Tekst: Mandy Pijl

Burgerkaartenspel

Scholen kunnen burgerschapsonderwijs op verschillende manieren vormgeven. Het burgerkaartenspel van SLO zet jou en je team, aan het denken over de burgerschapsdoelen die je als school wilt nastreven. De kaarten bieden handvatten om het gesprek in het team op gang te brengen over de leeractiviteiten, lessen en leerlijnen. Je vindt het burgerkaartenspel op:

goslo.nl/3VrnWhc

Wat verstaan we onder burgerschapsonderwijs?

Luuk: “Burgerschap gaat over de kennis en vaardigheden die je nodig hebt om aan de samenleving deel te nemen en om die samen verder vorm te geven. Het is het deelnemen aan een democratisch proces. Leerlingen moeten daarmee kunnen oefenen, en dat gaat verder dan ze de gelegenheid geven om aan de leerlingenraad deel te nemen. Inmiddels zien we op veel scholen elementen van burgerschap terug in het curriculum. Op dit moment is burgerschap vooral een wettelijke verplichting. De exacte opdracht aan scholen is niet duidelijk, omdat het niet is opgenomen in kerndoelen. Daar zit spanning op.”

Wat was de aanleiding voor het burgerschapsonderwijs?

In 2006 kwam de eerste wet op burgerschapsonderwijs. Dat werd ingegeven door de politiek. Mensen zouden zich weinig betrokken voelen bij de politiek en democratie. Er zou sprake zijn van een afnemende sociale cohesie en een toenemende individualisering. Burgerschap op school leek daarom een goed idee: de school als oefenplaats voor de democratische cultuur. In 2021 werd de wet aangescherpt: scholen moeten inzichtelijk maken wat ze aan burgerschap doen en samenhang aanbrengen in die activiteiten. De onderwijsinspectie houdt hierop toezicht.

Wat doet SLO?

“SLO ondersteunt scholen bij het versterken van de basisvaardigheden burgerschap. Dat zijn sociale en maatschappelijke vaardigheden die leerlingen nodig hebben om deel te kunnen nemen aan de samenleving”, zegt Johan. “Omgaan met de verscheidenheid aan politieke en religieuze overtuigingen die misschien wel anders zijn dan de jouwe, is zo’n vaardigheid.”

Luuk: “Daarnaast werken we, in opdracht van het ministerie, aan de ontwikkeling van de kerndoelen burgerschap voor het primair onderwijs, de onderbouw van het voortgezet onderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs. Met die kerndoelen hebben scholen straks handvatten, zodat ze zelf een vertaalslag kunnen maken naar een onderwijsaanbod dat bij hen past. Voor de bovenbouw heeft SLO ook van het ministerie van OCW de opdracht gekregen om samen met het onderwijsveld de examenprogramma’s van een aantal vakken te actualiseren. Burgerschap krijgt in de bovenbouw vo een plek in diverse, relevante en voor leerlingen gemeenschappelijke vakken.”

Hoe kunnen scholen nu al aan de slag?

“Luuk: “Het is belangrijk dat scholen eerst de doelen formuleren: wat wil je met burgerschap bereiken en hoe geef je het vorm op een manier die past bij de visie van de school?”

Johan: “Vervolgens kun je als team een analyse maken van je onderwijsaanbod. Wat doe je al dat onder burgerschap valt? Hoe zorg je voor samenhang? Hoe verbind je bijvoorbeeld een bezoek aan de Tweede Kamer aan je doelen? Als dat een losstaande excursie is, mist de

samenhang. Waar bestaat de voorbereiding op dat bezoek bijvoorbeeld uit? En wat doe je in de lessen erna?”

Moet burgerschap een afzonderlijk vak zijn?

Luuk: “Burgerschap kan in bijna elke les aan bod komen. Behandel je tijdens Nederlands een tekst over een onderwerp dat te maken heeft met burgerschap, kijk dan hoe je dat kunt verdiepen. Kijk niet alleen naar wat er nou staat, maar ga ook met elkaar in gesprek over wat het voor leerlingen betekent.”

Johan: “Ook de geschiedenisles leent zich er goed voor. Als je de Tweede Wereldoorlog hebt behandeld, dan is het interessant om te praten over hoe die periode zich tot de democratie verhoudt. Destijds was er geen rechtsstaat; je kon zomaar opgepakt worden als de bezetter jouw ideeën afkeurde. Juist het ontbreken van de rechtsstaat laat de waarde ervan zien. Bespreek dat. Wat betekent het als je niet bang hoeft te zijn om te worden opgepakt als je er andere ideeën op nahoudt?”

Wat is de rol van de leraar?

Luuk: “Als docent zorg je ervoor dat leerlingen zich kennis en vaardigheden eigen maken om gebeurtenissen in de samenleving te kunnen duiden en dat ze leren welke rol ze daar zelf in kunnen hebben. Vanuit kennis over de democratie, weten van je rechten en plichten, kun je ook het gesprek aangaan over gebeurtenissen, discussies met elkaar aangaan. Leren over jezelf en je omgeving, stelt je ook in staat om je te verplaatsen in een ander.”

Johan vult aan: “Daar ligt ook een taak voor de opleidingen, waar aandacht moet zijn voor hoe je als docent in een klas een veilig klimaat schept, waarin je ook kunt praten over onderwerpen die schuren. Zodat je je op zo’n moment niet hoeft te verschuilen achter het volgende hoofdstuk van de methode.” /

Meer informatie over basisvaardigheden burgerschap vind je op het platform basisvaardigheden: slo.nl/basisvaardigheden.

Wil je op de hoogte blijven van de ontwikkeling van de kerndoelen burgerschap? Kijk op het platform actualisatiekerndoelen.nl/burgerschap en meld je aan voor automatische updates.

Wil je op de hoogte blijven van de actualisatie van de examenprogramma’s? Kijk op slo.nl/actualisatie.

/ Digitale geletterdheid in het curriculum

Tekst: René Leverink

Leerlingen besteden heel wat uren per dag aan digitale media en technologie. Daarbij zijn ze zich vaak niet bewust van de mogelijkheden, beperkingen en risico's. Het is daarom goed dat ze digitaal geletterd worden. Zodat ze de nodige kennis en vaardigheden opdoen en leren om op een veilige en zinvolle manier om te gaan met digitale media en technologie.

Digitale geletterdheid is volop in ontwikkeling. Waar gaat dit leergebied in de kern over en welke plek moet het krijgen in het Nederlandse onderwijs? Drie experts geven aan de hand van drie stellingen hun visie op het vakgebied:

Remco Pijpers, strategisch adviseur digitale geletterdheid en werkzaam bij Kennisnet, lid van de advieskring actualisatie kerndoelen digitale geletterdheid.

Milena Spaan, lerarenopleider Hogeschool Utrecht, vakexpert kerndoelenteam digitale geletterdheid.

Jos Tolboom, curriculumontwikkelaar SLO, lid vakvernieuwingscommissie actualisatie examenprogramma wiskunde.

Kinderen die veel gebruikmaken van digitale technologie worden vanzelf digitaal geletterd

Remco: "Ja, maar vooral nee. Hoe meer je online doet, hoe meer ervaring je opdoet. Maar digitaal geletterd zijn betekent ook dat je verantwoordelijk met digitale technologie omgaat. Technologie heeft impact, jouw digitale acties hebben impact, op jezelf, op anderen, op de planeet. Om je daar bewust van te worden, heb je begeleiding nodig, van ouders en school."

Milena: "Dat is niet automatisch zo. Het feit dat je gebruikmaakt van digitale technologie betekent niet dat je je daarmee goed kan redden in de digitale wereld. Het is bijvoorbeeld belangrijk dat je ook dingen weet over de risico's in die wereld. Op een scherm kijken op zich is zeker niet genoeg, hoeveel tijd kinderen daar ook aan besteden. Als burger van de toekomst zal de huidige leerling kritisch moeten leren nadenken over de invloed van technologie en algoritmes op zijn leven."

Jos: "Je leert alleen wat je doet. Vorig jaar deden we onderzoek op het gebied van statistiekonderwijs. Daarbij bleek bijvoorbeeld dat 5-vwo-leerlingen niet vaardig genoeg waren om met een set van data iets zinnigs te kunnen doen. Dat is iets wat ze in veelvuldig gebruik van digitale technologie niet tegenkomen en dat leren ze dan ook niet. Het gaat niet vanzelf. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor bestandsbeheer. Dat leer je niet op een tablet of een smartphone. De 'digital native' is een mythe."

Digitale geletterdheid ondersteunt het leren van leerlingen in het algemeen

Remco: "Digitale geletterdheid houdt onder meer in dat je over praktische digitale vaardigheden beschikt. Die ondersteunen je bij het leren, bijvoorbeeld bij het opzoeken van informatie, het doorzoeken van online archieven, enzovoorts. Digitale geletterdheid opent allerlei deuren, juist ook tot leren."

Milena: "Leren kun je ook altijd nog zonder digitale middelen. Daar hoeft je niet digitaal geletterd voor te zijn. Dat gaat immers over iets anders, bijvoorbeeld hoe je toegang hebt tot informatie. Hoe je bronnen kunt vinden op het internet en onderscheid weet te maken tussen relevante en niet-relevante of onbetrouwbare bronnen. Of hoe je digitale technologie kunt gebruiken om een probleem op te lossen of een werkstuk te maken."

Jos: "Absoluut. Digitale geletterdheid brengt diepere leerdoelen binnen handbereik. De inhoud van ons onderwijs wordt ten dele gestuurd door de inhoud van de wetenschap. Wetenschappers hebben betere gereedschappen tot hun beschikking gekregen. Hun vakgebied gaat zich daardoor anders ontwikkelen. Meer de diepte in. Dat werkt door in de schoolvakken. Ik kan nu bij wiskunde met mijn leerlingen differentiaalvergelijkingen behandelen die vroeger alleen op de universiteit aan bod

Foto: Shutterstock

kwamen. Zo zijn bijna alle vakken door digitale technologie veranderd en uitgediept. Wat betreft de plek van digitale geletterdheid in het vo: voor de onderbouw worden kerndoelen ontwikkeld. In de bovenbouw van het vo worden de inhouden voor digitale geletterdheid opgenomen in de examenprogramma's van diverse, relevante vakken, waaronder Nederlands, wiskunde en maatschappijleer.“

Onderwijs in digitale geletterdheid in het buitenland is een voorbeeld voor Nederland

Remco: “Onderwijssystemen in anderen landen verschillen van het onze en de sociaal-culturele en politieke context is heel bepalend voor hoe digitale geletterdheid wordt ingebed. Dat is niet een op een over te hevelen. Kijk maar hoe de Esten leerlingen wijzer zijn gaan maken over online veiligheid, na de massale cyberaanvallen op het land in 2007. Of neem de rol van techbedrijven bij het programmeeronderwijs in Engeland. Ik houd vooral de Scandinavische landen in de gaten. Zo vind ik het inspirerend hoe in Denemarken de lerarenopleiding het voortouw kan nemen in de ontwikkeling van nieuwe, voor scholen en opleidingen relevante expertise. Ook in Nederland is het nodig om de uitwisseling van deskundigheid tussen scholen en lerarenopleidingen te versterken.” »

Nu al aan de slag met digitale geletterdheid? SLO helpt!

Het leergebied digitale geletterdheid is volop in ontwikkeling. Terwijl er kerndoelen voor worden ontwikkeld, beseffen scholen dat zij hun leerlingen nu al een basis moeten bieden in digitale geletterdheid. SLO biedt praktische handreikingen voor het implementeren van digitale geletterdheid in het curriculum. Daarbij is een doordachte visie op onderwijs in digitale geletterdheid onmisbaar.

Inhoudslijnen digitale geletterdheid

In de inhoudslijnen met aanbodsdoelen voor digitale geletterdheid staat per domein aan welke onderwerpen scholen met de leerlingen kunnen werken in het primair onderwijs en in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De inhoudslijnen zijn te vinden op slo.nl/dg-vo.

Milena: “Veel landen zijn al verder dan wij met het implementeren van digitale geletterdheid. Denk aan Canada, Denemarken en Zweden. Net als wij willen ze digitale geletterdheid integreren in de vakken. Daar moeten we zeker naar kijken en ons voordeel mee doen. Waar we ook van kunnen leren is hoe ze de bekwaamheid en motivatie van leraren stimuleren om digitale geletterdheid toe te passen binnen hun eigen vakinhoud.”

Jos: “We bungelen een beetje onderaan. Maar dat hoeft geen nadeel te zijn. Je kunt leren van de ervaringen elders. Bijvoorbeeld hoe je een goede verdeling maakt in digitale geletterdheid als eigenstandig vakgebied en de toepassing bij andere vakken. Welke gereedschappen je gebruikt. In hoeverre kennis van programmeren nodig is. Engeland heeft al in 2014 topdown ‘computing at school’ ingevoerd, een curriculum voor leerlingen van 6 tot 16 jaar. Met de ervaringen die daar opgedaan zijn, doen wij ons voordeel.” /

Digitale geletterdheid in het curriculum voor po en vo

In het onderwijs is al op verschillende manieren en zeer uiteenlopend aandacht voor kennis over digitale technologie en digitale vaardigheden. Dat krijgt nu ook een wettelijk kader. Met de ontwikkeling van eigen kerndoelen wordt digitale geletterdheid voor het eerst als leergebied opgenomen in het landelijk curriculum voor het primair onderwijs, de onderbouw voortgezet onderwijs en het (voortgezet) gespecialiseerd onderwijs.

De kerndoelen geven straks duidelijkheid aan het onderwijsveld over de kern van digitale geletterdheid in termen van kennis, vaardigheden en houdingen. Hierdoor krijgen scholen duidelijkheid over hoe ze digitale geletterdheid op een voor hen passende wijze een plek in hun onderwijs kunnen geven. SLO ontwikkelt samen met de onderwijssector de kerndoelen digitale geletterdheid. Hiervoor hebben we een kerndoelenteam samengesteld van leraren en vakexperts uit po en vo, curriculumexperts en een procesregisseur. Het ontwikkelen van de kerndoelen gebeurt in vijf stappen. Aan het einde van elke stap levert het team een tussenproduct op.

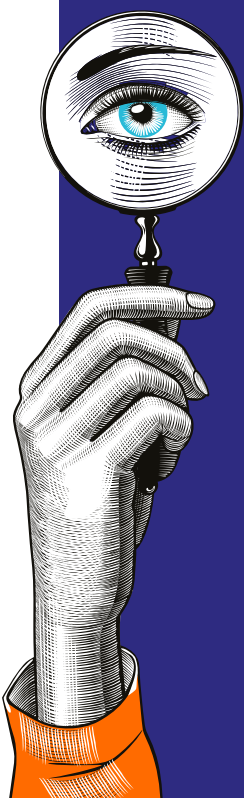
Het kerndoelenteam wordt bijgestaan door een advieskring met vertegenwoordigers van organisaties die betrokken zijn bij onderwijs in digitale geletterdheid, zoals vakverenigingen, lerarenopleidingen, (vak)netwerken/steunpunten of voor digitale geletterdheid relevante maatschappelijke organisaties. De advieskring geeft het kerndoelenteam feedback op de tussenproducten door ze voor te leggen aan haar achterban. Ook leerlingen worden geraadpleegd bij de ontwikkeling van de kerndoelen.

De inhouden voor digitale geletterdheid worden ook opgenomen in de examenprogramma's van relevante vakken. Het streven is om alle leerlingen in de bovenbouw op een vergelijkbaar niveau van digitale geletterdheid te krijgen, ongeacht de sector of keuze voor profielen.

Meer informatie?

 Ga voor meer informatie over de actualisatie van de kerndoelen naar actualisatiekerndoelen.nl/digitalegeletterdheid en meld je aan voor onze automatische nieuwsupdates

 Ga voor de actualisatie van de examenprogramma's naar slo.nl/actualisatie

/ Wat beweegt de leerling?

Tekst: Carolien Nout

Hoe kun je leerlingen inspireren plezier in bewegen te hebben en te houden? De veranderende beweegcultuur maakt het uitdagend om goede keuzes te maken in de les. Curriculum- en beweegexperts Jacob Nienhuis en Corike van de Merwe (SLO) en Ger van Mossel (KVLO) werpen een blik op trends en de rol van de leraar.

Het is een bekend fenomeen: in de puberteit haken veel jongeren af bij sportclubs. Er zijn namelijk zoveel andere leuke dingen te doen. Aan de andere kant verandert de beweeg- en sportcultuur. Neem bijvoorbeeld 'urban sports' zoals steppen, skaten of boarden. Dat spreekt jongeren aan, omdat het meer gaat om ontdekken, uitproberen en grenzen verleggen en niet zozeer om competitie. SLO'er Jacob Nienhuis ziet goede mogelijkheden om daar in de gymles bij aan te haken. "Je kunt best nieuwe sporten of een inspiratie van een TikTok-filmpje in je lesprogramma opnemen. Als je ze bekijkt vanuit beweegthema's en beweeguitdagingen, kun je daarin bewuste keuzes maken."

Beweegthema's

In het basisonderwijs zijn beweegthema's al aardig ingeburgerd. Er is een lijst van twaalf thema's die nog wordt uitgebreid. Elk thema bevat globale beschrijvingen zoals zwaaien, mikken of werpen. Of inblijven en uitmaken bij tikspelen. "Bij elk thema werken we beweeguitdagingen uit in een doorlopende leerlijn van primair naar voortgezet onderwijs. Je kunt die principes bij verschillende beweegactiviteiten toepassen. Zo leg je je niet meteen vast aan een bepaalde sport," vertelt Corike. Ger van Mossel, hoofdredacteur van LO Magazine en onderwijsadviseur vo van KVLO, voegt toe: "Zo kun je met een thema als balanceren steeds een stapje verder gaan. Ik denk daarbij niet direct aan de evenwichtsbalk, want dan haken veel leerlingen af. Bij acrobatiek, op een balanceerbal of met een trialbike ben je ook aan het balanceren. Sommige leerlingen zullen geïnteresseerd raken in balanceren. Anderen niet en dat is ook prima. Je hebt ze dan wel de essentiële onderdelen ervan laten ervaren."

Ontdekken wat bij je past

De experts benadrukken dat beweegplezier voorop moet staan. Ger: "In het voortgezet onderwijs is het sociale aspect, het samen bewegen, erg belangrijk. Leerlingen verschillen onderling: je wilt ze op hun eigen, speelse wijze leren ingaan op bewegingsuitdagingen van de sportieve, stedelijke en natuurlijke omgeving. Je moet dus goed kijken naar wat leerlingen beweegt, wat hen uitdaagt."

De vraag is hoe je leerlingen kunt helpen ontdekken wat ze kunnen en leuk vinden. Jacob ziet mogelijkheden in

het begrip beweegidentiteit: "Laat leerlingen reflecteren op hun ervaringen en kwaliteiten en zo hun identiteit ontwikkelen. Als ze beter weten wat bij hen past, is de kans groot dat ze later een actieve leefstijl houden." "Belangrijk," beaamt Ger, "maar in de praktijk is dat best lastig te realiseren. Het strakke lesrooster of de setting van de gymzaal maken het moeilijk om zo'n gesprek met individuele leerlingen te voeren. Meer aandacht voor de pedagogische kant zou goed zijn."

Al met al staat het vakgebied voor veel uitdagingen. Plezier in bewegen komt niet vanzelf, daar moet je bewust aan werken. "Als wij eraan kunnen bijdragen dat het op jonge leeftijd een gewoonte wordt en niet iets wat moet, dan doen we het goed," besluit Ger.

Meer info of vragen?

Wil je meedenken, meedoen of heb je goede voorbeelden uit jouw lespraktijk voor bewegen en sport?

Neem contact op met Corike van de Merwe (po):

c.vandemerwe@slo.nl of Jacob Nienhuis (vo):

j.nienhuis@slo.nl. /

Kijk voor meer informatie op slo.nl/vakportalen/bewegen-sport/

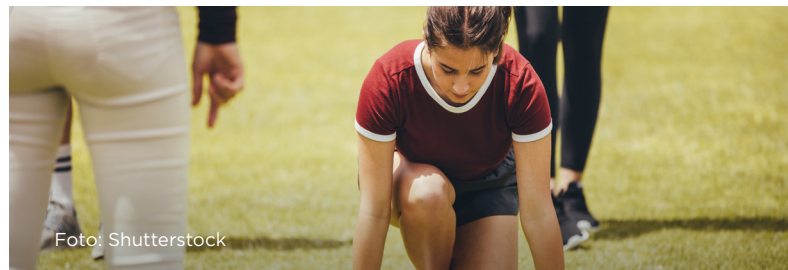

Foto: Shutterstock

Na de zomer start SLO in opdracht van het ministerie van OCW de actualisatie van de kerndoelen voor bewegen & sport, mens & maatschappij, mens & natuur, kunst & cultuur en moderne vreemde talen. Hiervoor werken we samen met het onderwijsveld. In 2022 kregen we van OCW al de opdracht om, met het onderwijsveld, de kerndoelen voor Nederlands, rekenen en wiskunde, burgerschap, digitale geletterdheid te actualiseren. Kerndoelen zijn de formele opdracht van de overheid aan de school en bedoeld als instrument voor curriculum- en onderwijsontwikkeling.

PRAKTIJKGERICHT PROGRAMMA HAVO IN ONTWIKKELING

/ Leerzaam voor docent èn leerlingen

Tekst: Carolien Nout

Theater De Muze in Noordwijk wil graag een jonger publiek aantrekken maar hoe kunnen ze dat het beste aanpakken? Niet een commercieel adviesbureau, maar havo-4 van het Northgo College in Noordwijk gaat deze vraag beantwoorden. Het is het tweede project in de pilot van het nieuwe praktijkgerichte programma voor de havo waar deze school aan meedoet. Een impressie van de werkvloer.

Maandagochtend: zo'n twintig havoleerlingen leggen hun telefoon op tafel van de docent en luisteren welwillend naar Christiaan van Arkel, directeur van theater de Muze. "Wij hebben een probleem. Tot 12 jaar komen kinderen graag naar ons theater, maar daarna haken ze af. De leeftijdsgroep van 35 en ouder komt wel weer naar onze voorstellingen. Wat kunnen wij doen om een jonger publiek te trekken?"

Creativiteit inzetten

De leerlingen, allemaal volgen ze het profiel Economie & Maatschappij, geven spontaan hun eerste reacties: zorg dat er leukere voorstellingen zijn, zoals een Disney-musical. En doe meer met social media, maak leuke TikTok-filmpjes! Flyers! Posters in bushokjes! Docent Norman Kuyper kijkt het even aan en legt de aanpak uit. "Dit is niet iets wat je in 10 minuten kunt oplossen. De opdracht voor jullie is om eerst te onderzoeken en analyseren wat het echte probleem is en om dan oplossingen te zoeken. En die moet je toetsen aan de realiteit. Is het haalbaar? Wat zijn de kosten? Jullie gaan de komende weken werken aan een goed plan voor De Muze. En daarbij kunnen jullie al je creativiteit inzetten."

Realistische opdrachten

De vierdeklassers springen niet helemaal in het diepe, want eerder werkten ze vanuit Havisten Competent aan projecten om competenties als samenwerken, informatievaardigheden of beroepshouding te ontwikkelen. Nu werkt een docententeam de nieuwe praktijkgerichte programma's uit waarin hbo-vaardigheden en een realistisch probleem van een bedrijf of organisatie centraal staan. De andere drie havoklassen maken in deze periode een lampontwerp, schrijven een artikel voor een glossy of maken een plan om meer vrijwilligers als fietsmaatje voor ouderen aan te trekken.

"Ik vind het leuk om aan een praktisch project te werken, want je moet meer zelf nadenken en deadlines halen."

Zelf nadenken

De leerlingen maken nu in groepjes een woordwolk om zoveel mogelijk invalshoeken voor De Muze te bedenken. Wat ze van deze opdracht vinden? Jarne (16): "Ik vind het leuk, want je moet meer zelf nadenken en deadlines

halen bijvoorbeeld. Belangrijk om dat te leren, want waarschijnlijk stap ik over naar het mbo en daarna wil ik een eigen bedrijf starten." Het project spreekt Gijs (15) ook meer aan dan leren uit de boeken: "Dat is zo saai! Ik vind het fijn meer vrijheid te hebben om iets uit te zoeken."

Belangrijk: samenstelling van de groepjes

De woordwolken op het papier groeien en de leerlingen wisselen hun ideeën uit. Zowel de docent als de theaterdirecteur lopen langs om vragen te beantwoorden. Een Disneyvoorstelling naar Noordwijk halen? Helaas niet haalbaar in het kleine Noordwijk. Filmpjes voor social media? Hoeveel zou dat kosten en wat is precies een leuk filmpje? Door erover door te praten krijgen de ideeën al iets meer vorm. Heet hangijzer voor de leerlingen, ze vragen het steeds: "Meneer, wat wordt de groepsindeling?"

Bij de vorige opdracht die ze in het praktijkgerichte programma maakten (over de inrichting van een klimaatbestendige woonwijk) besliste Norman over de groepsindeling. Hij wilde leerlingen een beetje mengen zodat ze meer ideeën konden uitwisselen. "Maar ze vonden het best lastig om goed samen te werken. Wat doe je bijvoorbeeld als iemand de afspraken niet nakomt? Hier hebben ze veel van geleerd. Nu wil ik ze meer invloed geven bij het samenstellen van groepen. En ik begeleid ze daarbij natuurlijk."

Gaandeweg ontwikkelen

De docent heeft een lesplan op hoofdlijnen gemaakt voor dit project. "Elk groepje moet een pitch geven over hun voorstel wat ze vervolgens gaan uitwerken. Ik bekijk gaandeweg wat het beste is: of elke groep een eindresultaat maakt, of dat ze ieder een deelproduct opleveren. Dat hangt af van hun bevindingen. Zowel voor mij als de leerlingen is dit niet in beton gegoten." Loopbaanoriëntatie is een belangrijk onderdeel van het praktijkgericht programma en daarom is naast de realistische opdracht ook een bezoek aan het theater ingepland. Ter inspiratie voor hun plan, maar ook om te zien wat erbij komt kijken als je daar werkt, aldus Norman.

Kwaliteit beoordelen

Marit (16) heeft wel zin in dit project, meer dan in het vorige, vrij technische onderwerp. Na het eindexamen wil ze graag iets met styling doen. "Dit gaat meer over ons leven, misschien heb ik er later zelf ook nog iets aan!"

Het spreekt Rogier (15) aan om aan een echt probleem te werken: "Ik denk dat de oplossing is om veel meer met social media te doen. Ik hoop wel dat ik nu mijn cijfer kan ophalen, want dat viel bij het vorige project best tegen." Sommige leerlingen waren daarin teleurgesteld, merkte Norman. "Uit hun logboeken bleek dat ze er veel tijd aan hadden besteed. Maar dat is niet het enige waar je naar kijkt, het gaat ook om de kwaliteit. Leerlingen moeten leren om kritisch naar zichzelf te kijken, naar wat ze gedaan en geleerd hebben."

"Leerlingen moeten ook leren om kritisch te kijken naar wat ze gedaan en geleerd hebben."

De pauzebel gaat: volgende week gaan ze er verder mee aan de slag. Theaterdirecteur Christiaan is nu al benieuwd naar de plannen. "Ik vind het belangrijk om niet alleen *over* maar ook *met* deze jongeren te praten. Zij denken veel breder dan wij. Een goed idee willen we graag uitvoeren." /

Foto: Barbra Verbij

Praktijkgericht programma havo in ontwikkeling

In samenwerking met scholen ontwikkelt SLO praktijkgerichte examenprogramma's voor havo. In deze pilot zijn er twee praktijkgerichte programma's: Maatschappij (pgp-M) en Technologie (pgp-T). Voor beide programma's is nu een conceptexamenprogramma in een kleine variant (120 studielasturen) en grote variant (360 studielasturen) ontwikkeld. In het schooljaar 2023-2024 beproeven 56 pilotscholen een kleine en/of een grote variant.

Het breed gedragen doel van het praktijkgericht programma is om leerlingen voor te bereiden op een keuze voor het vervolgonderwijs. Loopbaanoriëntatie is een belangrijk onderdeel van dit vak. Bovendien komt het praktijkgericht programma tegemoet aan de behoefte van leerlingen om praktisch bezig te zijn en te ervaren wat de relevantie is van wat ze leren.

Kijk voor meer informatie op slo.nl/pgp-havo

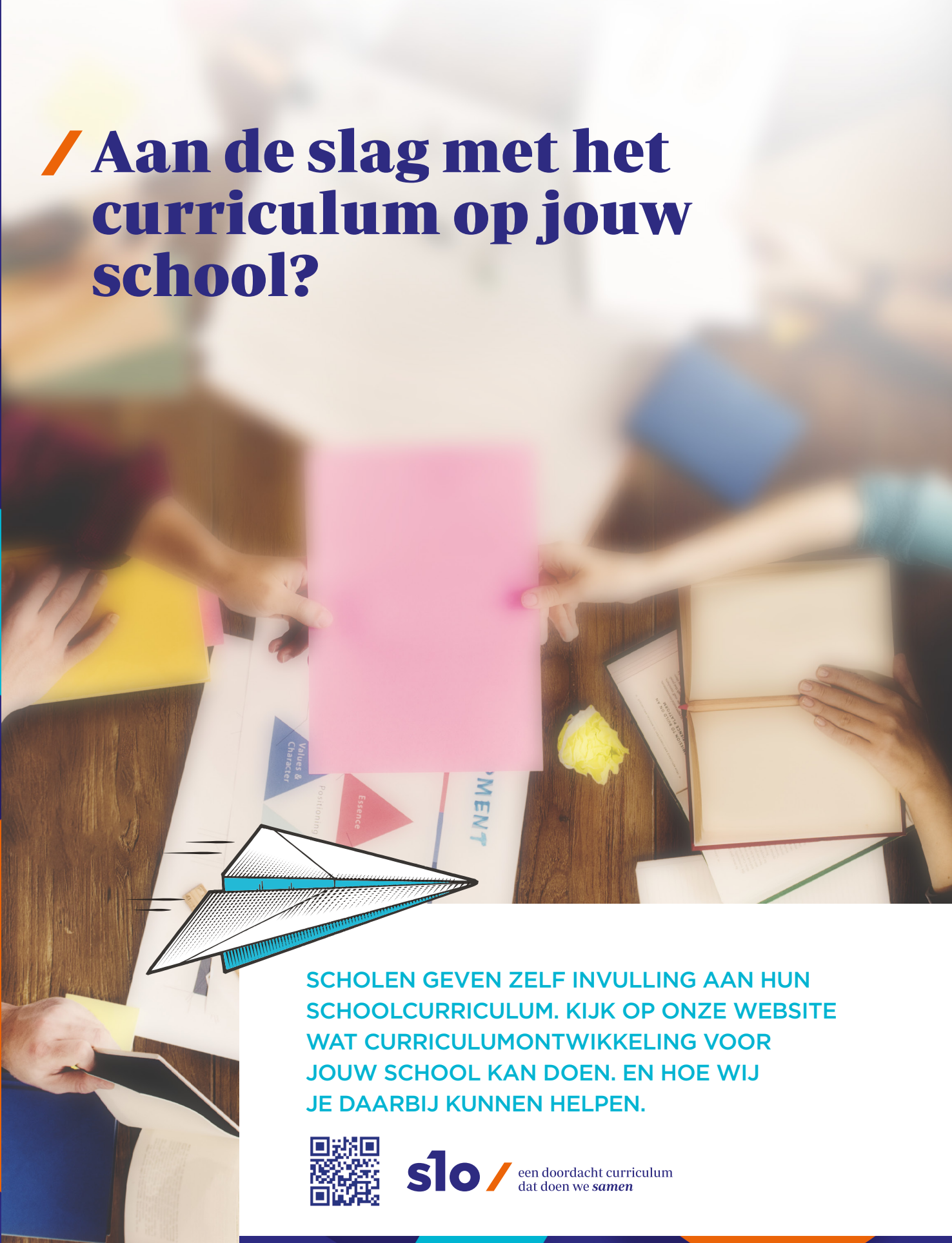

/ Platform basisvaardigheden

Goede basisvaardigheden zijn essentieel voor leerlingen. Op het platform basisvaardigheden vind je relevante handreikingen en adviezen om de basisvaardigheden van leerlingen te versterken voor taal-Nederlands, rekenen-wiskunde, digitale geletterdheid en burgerschap.

Bekijk het platform hier: slo.nl/basisvaardigheden

/ Aan de slag met het curriculum op jouw school?

SCHOLEN GEVEN ZELF INVULLING AAN HUN
SCHOOLCURRICULUM. KIJK OP ONZE WEBSITE
WAT CURRICULUMONTWIKKELING VOOR
JOUW SCHOOL KAN DOEN. EN HOE WIJ
JE DAARBIJ KUNNEN HELPEN.

slo /

een doordacht curriculum
dat doen we *samen*